

**RŮST POPULACE OBYVATEL V ZÁZEMÍ KRAJSKÝCH MĚST V
RŮZNÝCH LETECH 2001-2011****POPULATION GROWTH IN THE HINTERLAND REGIONAL CITIES
IN THE CZECH REPUBLIC IN 2001-2011****MGR. LUKÁŠ NEVEDL, PH.D.****BC. JAKUB PAJL**

Ústav demografie a aplikované statistiky | Department of Demography and Applied Statistics
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií | Fac. of Reg. Development and International Studies
Mendelova univerzita v Brně | Mendel University in Brno
✉ Třída Generála Píky 7, 613 00 Brno, Czech Republic
E-mail: lukas.nevedel@mendelu.cz, 39458@node.mendelu.cz

Anotace

Pracovní témata této práce je výzkum aktuálního suburbánního prostoru všech krajských měst v České republice v letech 2001 - 2011. Práce se zaměřuje na porovnávání vývoje populace obyvatel obcí, které se nacházejí v zázemí krajských měst České republiky. Hlavní metodou práce je komparace časové řady. Výsledkem práce jsou předložené komparativní kartogramy pro 13 krajských měst. Suburbanizační tendence se u zkoumaných měst projevují v různých směrech (první Praha, následovalo Brno a Plzeň, z menších krajských měst pak České Budějovice), u nichž tyto procesy nebyly dle zvolené metodiky dosud statisticky zaznamenány (např. Ostrava). V jiných případech nebylo možno nalézt jádro suburbanizace a její ztotožnit s krajským centrem (například v případě Ústeckého kraje a Karlovarského kraje).

Klíčová slova

krajská města, zázemí, demografie, obyvatelstvo

Annotation

The subject of this thesis is research of the current suburban area of all the regional capitals in the Czech Republic in between 2001 and 2011. The work focuses on comparing of development of population in small towns and villages, which are located in proximity of the regional cities of Czech Republic. The main method of the work is a comparison of a time series. The results are portrayed as comparative cartograms of 13 regional centres. These towns show suburbanisation tendencies at different points of time; Prague is the first, followed by Brno, Plzeň, and České Budějovice from the group of smaller regional centres. On the other hand, for some centres such as Ostrava these tendencies were not statistically proven by the method of research which was used. In other cases, it was not possible to find the nucleus of suburbanisation or to identify it with the regional centre. This was the case for the regions of Ústí nad Labem or Karlovy Vary.

Key words

the regional cities, hinterland, demographics, population

JEL classification: J11

Úvod

Suburbanizace je výrazný fenomén, který v průběhu minulého století formoval strukturu zázemí měst a jejich zázemí napříč celou západní Evropou a Severní Amerikou. Je to proces, v jehož průběhu

dochází k p esunu obyvatelstva z jádrových m st do jejich bezprost edního administrativního okolí. Také m fleme íci, fle jde o šrozvol ováníõ i š ídnutíõ zástavby. V takto uspo ádaných oblastech samoz ejm vznikla celá řká nových socioekonomických jev .

Cíl a metody

Cílem této práce, je vymezení suburbánního prostoru v ech krajských m st eské republiky, a to mezi roky 2001 ó 2011, a popis pr b hu tvorby t chto oblastí ve dvou na sebe navazujících intervalech. Hlavní poufítou metodou je komparace demografického vývoje na základ dat z ve ejné databáze eského statistického ú adu.

V echna demografická data, jako například v této práci sledovaný počet obyvatel, jsou uchovávána v podob chronologicky uspo ádaných údaj , neboli jsou uspo ádána do tzv. asových ad. asovou adou nazýváme adu pozorovaných hodnot statistického znaku se azenou zpravidla v p írozené souvislé asové posloupnosti ve sm ru od minulosti k p ítomnosti. Nezbytnou podmínkou srovnatelnosti údaj v asové ad je jejich shodné v cné a prostorové vymezení v celém p edm tném asovém úseku (Mina ík, 2008).

Pro vymezení sledovaného území, jsou poufity územní správní jednotky š okres a krajõ, jako ukazatel suburbánního vývoje je ur en vývoj po tu obyvatel mezi roky 2001 ó 2011. Pro ú el této práce jsou hodnotu p í stku obyvatelstva rozd leny do dvou období a to konkrétn švývoj po tu obyvatel mezi roky 2001 afl 2006õ a švývoj po tu obyvatel mezi roky 2006 afl 2011õ. Jako podklad pro vymezení t chto oblastí byly vyuffity výsledky výzkumu Perlína (2013).

Konkrétní sledovaná území pro daná m sta jsou tedy následující:

- Brno: okresy Brno, Brno ó venkov, Blansko, Vy-kov a B eclair.
- eské Bud jovice: okres eské Bud jovice.
- Hradec Králové: okres Hradec Králové.
- Jihlava: okres Jihlava.
- Karlovy Vary: okresy Karlovy Vary a Sokolov.
- Liberec: okresy Liberec, Jablonec nad Nisou a Semily.
- Olomouc: okresy Olomouc, Prost jov a Tmperk
- Ostrava: okresy Ostrava, Frýdek-Místek, Nový Ji ín, Karviná a Opava.
- Pardubice: okresy Pardubice a Chrudim.
- Plze : okres Plze , Plze - sever, Plze - jih, Rokycany, Tachov.
- Praha: V p ípad Prahy bude do zkoumaného území spadat celý St edo eský kraj, tzn. okresy Bene-ov, Beroun, Kladno, Kolín, Kutná Hora, M lník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-východ, Praha-západ, P íbram, Rakovník.
- Ústí nad Labem: okresy Ústí nad Labem, Teplice, Most, Chomutov, D ín a Litom ice.
- Zlín: okresy Zlín a Krom ífl (Perlín, 2013).

Pohyb obyvatelstva z m st na venkov se nazývá suburbanizace, jde o p esun obyvatel, jejich aktivit a n kterých funkcí z jádrového m sta do zázemí. Jedná se o typický proces roz-í ování území m sta, který m fleme zaznamenat jak u v t-íny m st vysp lých zemí, tak v historickém vývoji na-ích m st. Termín suburbanizace je odvozen z anglického slova suburb, tedy p edm stí, které vzniklo jako slofenina z latinského základu urbs znamenající m sto a p edpony sub, která ozna uje umíst ní vedle, za nebo pod m stem (Ou ední ek, Temelová, 2008).

Podle Ou ední ka a Temelové (2008) m fleme suburbanizaci také chápat jako transformaci sociálního a fyzického prost edí z venkovského na (p ed)m stské, (sub)urbánní. Na suburbanizaci lze nahlíftet jako na zm nu v rozmíst ní obyvatelstva a v prostorové struktu e p ím stských území i jako na prom nu zp sobu flivota "suburbanizujících" se obyvatel.

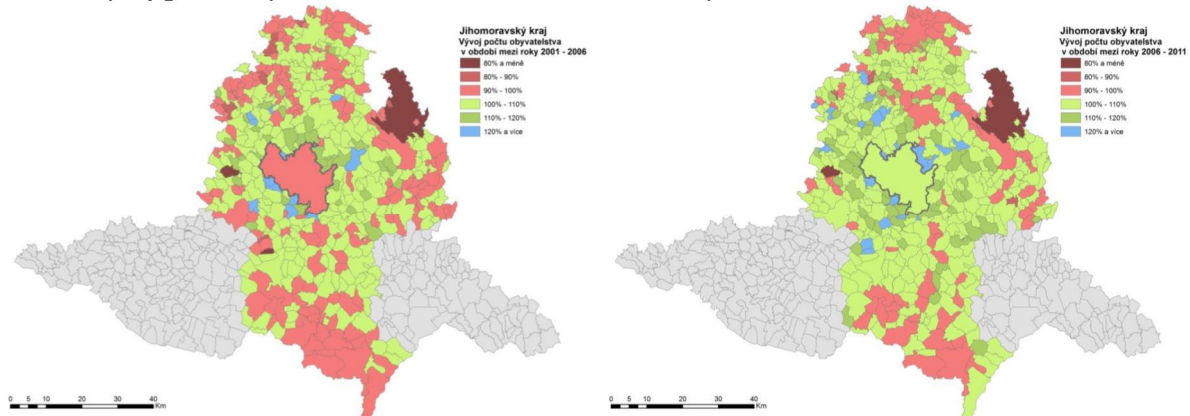
Díky suburbanizaci se stále v t-í ást území a spole nosti dostává do kontaktu s m stskými funkcemi a m stským zp sobem flivota. Nové obyvatelstvo suburbánních lokalit s sebou p íná-í zvyky, zp soby

chování a trávení volného asu, které ovliv ují p vodní (venkovské) obyvatelstvo p ím stských oblastí (Hübelová, 2013). Toto prostorové í ení (difúze) m stských prvk a m stského zp sobu íivota je ozna ováno jako nep ímá urbanizace.

Výsledky

Mezi lety 2001 a 2006 se za aly dynamí t ji projevovat uvedené demografické zm ny (vnit ní migrace). V p ípad Brna se tento proces projevoval nejsiln ji u severní a jifní hranice m sta, postupem asu se v-ak za al vyskytovat i v -ír-ím okolí okresu Brno-venkov, kde se postupn zformovalo suburbánní zázemí Brna.

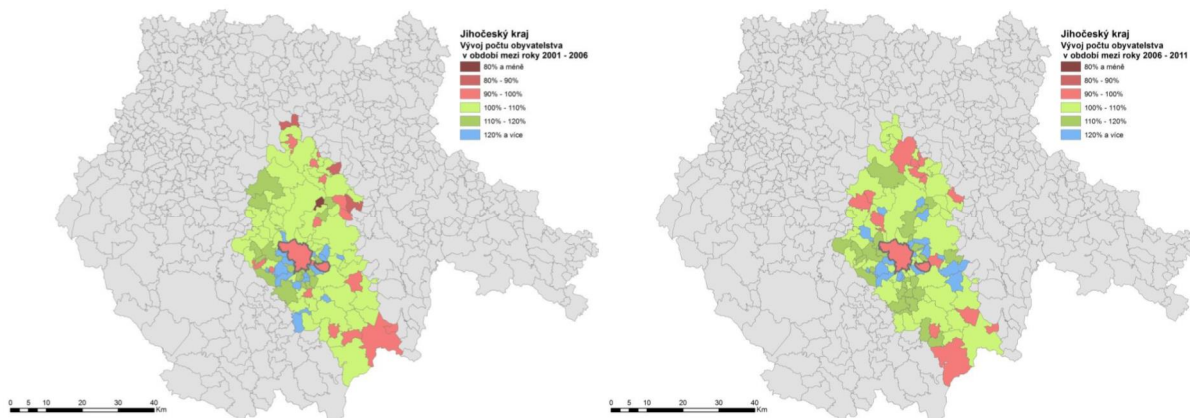
Obr. 1: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Brna mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

Na p íkladu m sta eské Bud jovice m fleme vid t, fle i u relativn malých krajských m st s po tem obyvatel pod 100 000 m fle docházet k výrazným suburbaniza ním proces m, p edev-ím u jihovýchodní hranice m sta docházelo k r stu sledované hodnot nap í v-emi sledovanými obdobími, v posledních letech se suburbánní zóna zna n rozrostla na východ a také na sever od m sta eské Bud jovice. Podíváme-li se na graf z následujícího obrázku, m fleme také vid t, fle v roce 2011 dochází ke zpomalení nár stu po tu obyvatel. Dá se v-ak p edpokládat fle alespo mírn tato veli ina poroste i b hem n kolika následujících let.

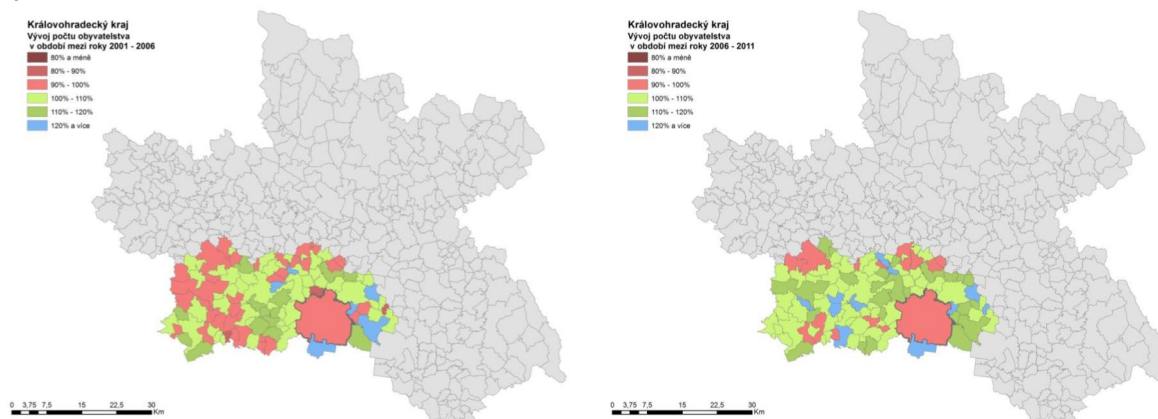
Obr. 2: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta eské Bud jovice mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

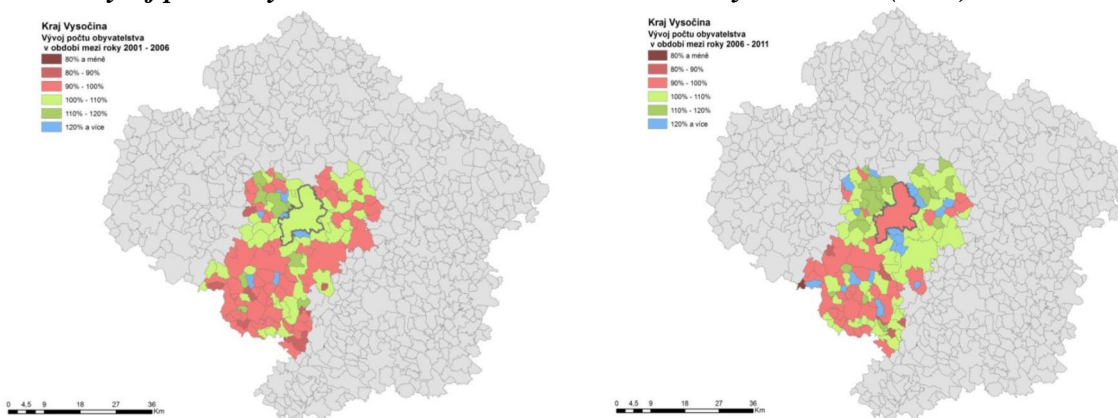
Ve sledovaných obdobími dochází u m sta Hradce Králové v dané oblasti k nár stu po tu obyvatel a to p edev-ím v bezprost ední blízkosti m sta, av-ak není to tak jednozna ný vývoj jako v n kterých dal-ích sledovaných m stech (nap . u srovnatelných eských Bud jovic, viz p edchozí obrázek).

Obr. 3: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Hradec Králové mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

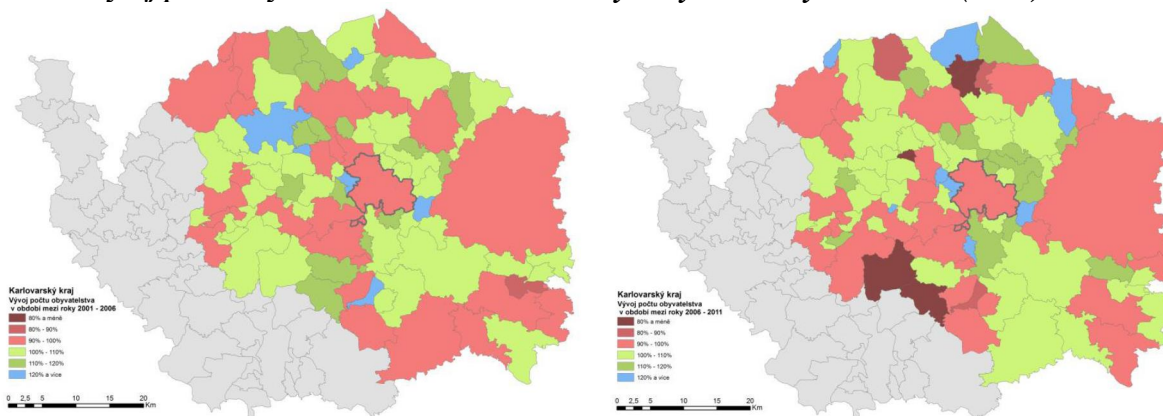
Obr. 4: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Jihlava mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

V p ípad centra kraje Vyso iny do-lo k vytvo ení suburbanním zázemí, které je lokalizováno pouze v n kolika obcích na severu okresu Jihlava.

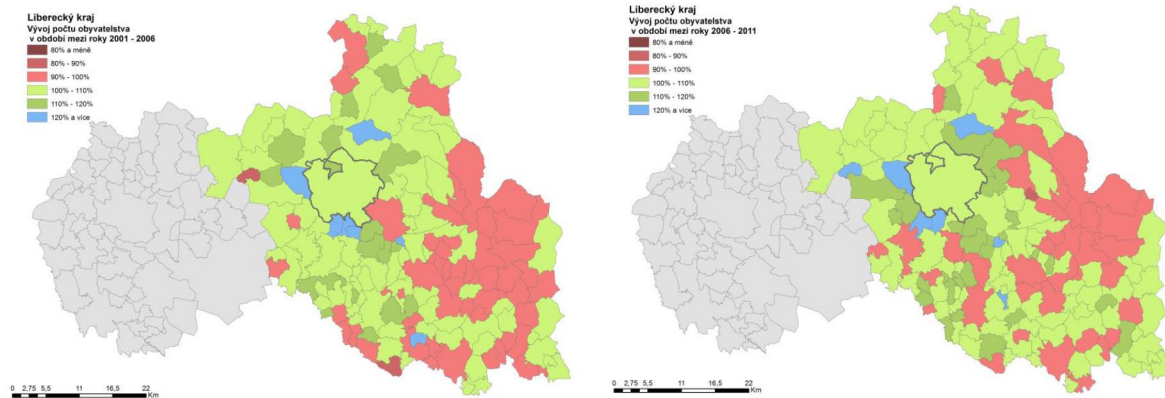
Obr. 5: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Karlovy Vary mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

V p ípad krajského m sta Karlovy Vary dochází sice k odlivu obyvatelstva z jádrového m sta, ale ani v jedno ze sledovaných období nedochází k formaci jednozna ného suburbánního zázemí m sta, jedinou oblastí ve které m fleme pozorovat r st je severovýchodní ást kraje, která navazuje na r stové oblasti v Ústeckém kraji a lze zde tak sledovat r st propojenosti t chto území.

Obr. 6: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Liberec mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

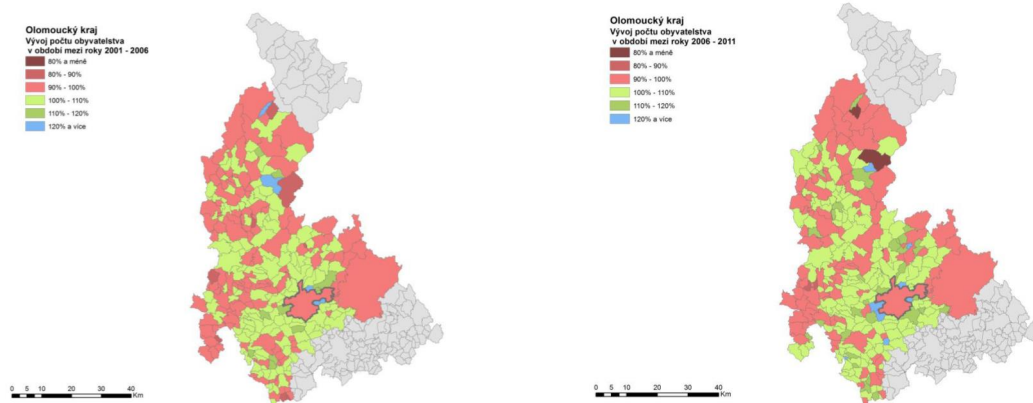

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

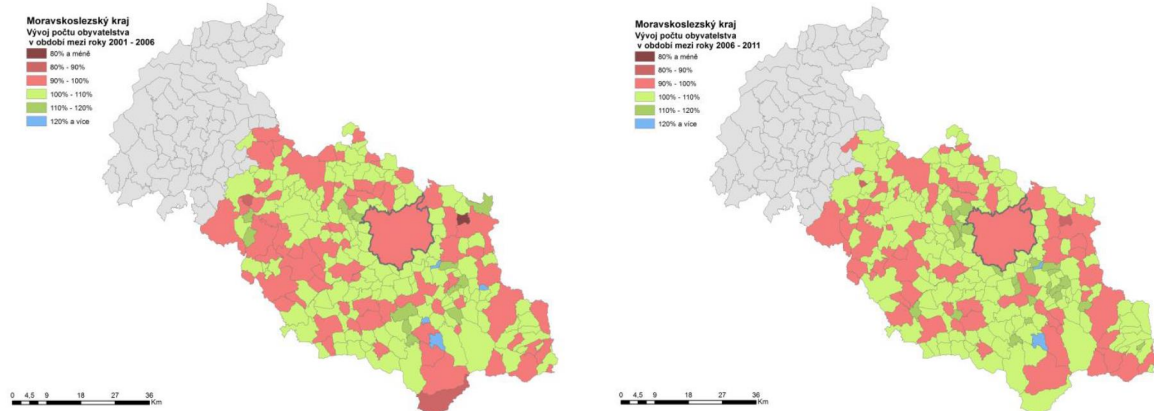
V p ípad krajského m sta Liberec m fleme sledovat nap í v-emi obdobími tvorbu malého suburbánního zázemí v bezprost ední blízkosti krajského m sta, nutné je v-ak podotknout, fle zde po roce 2001 také dochází k nár stu populace v jádrovém m st .

V p ípad krajského m sta Olomouce dochází k mírnému p esunu obyvatelstva z jádrového m sta do jeho zázemí. Tento p esun je v-ak minimální a v t-ína migrujícího obyvatelstva sm uje do obcí v bezprost ední blízkosti m sta. Okresy nacházející se ve v t-í vzdálenosti od Olomouce nejsou tímto procesem výrazn ovlivn ny. Na záv r je tedy mofné íci, fle v oblasti také dochází k p esunu obyvatelstva z jádrového m sta na venkov, tento jev se zde v-ak projevuje v mnohem men-í mí e neff u n kterých jiných sledovaných m st (viz nap . velikostn srovnatelné eské Bud jovice).

Obr. 7: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Olomouc mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

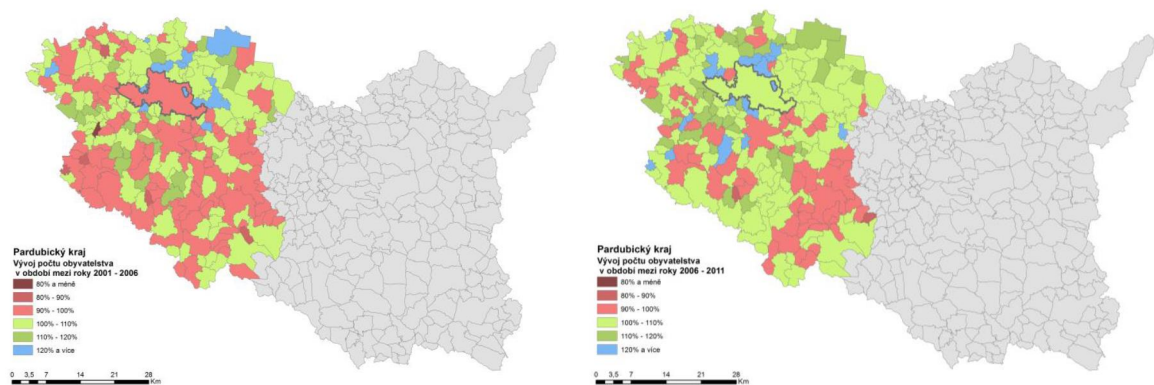

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

Obr. 8: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Ostrava mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

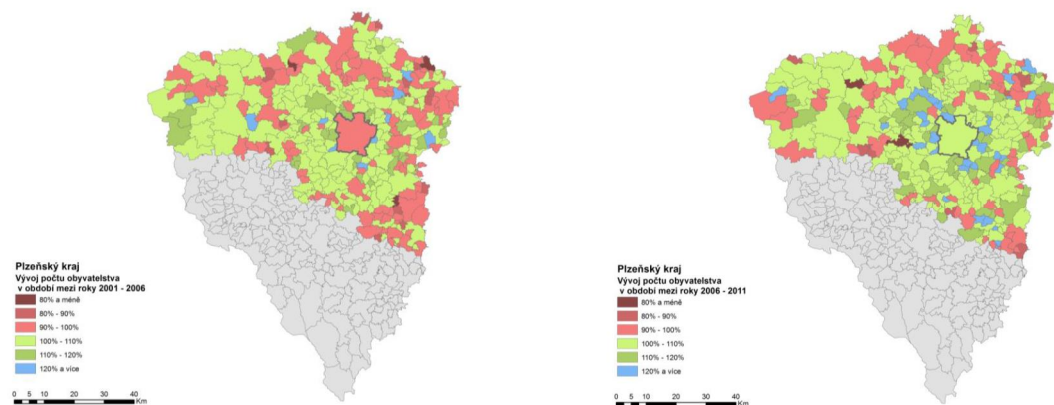
Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

I p es, nebo práv proto fle se v oblasti nachází hned n kolik v t-ích m st, nebyla ve sledovaných obdobích zaznamenána tém fládná oblast valné v t-iny Moravskoslezského kraje s výrazn j-ím nár stem sledované hodnoty, výjimku tvo í pouze n kolik obcí u severní a jižní hranice m sta Ostrava. Vzhledem k po tu obyvatel, kte í v metropoli flíjí je tento p esun obyvatelstva na venkov minimální.

Obr. 9: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Pardubice mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

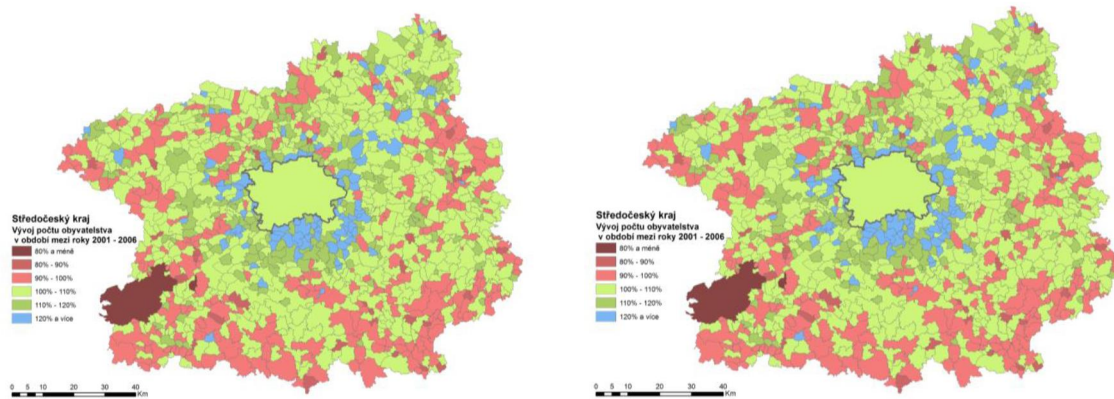
V p ípad krajského m sta Pardubice m fleme sledovat tvorbu suburbánního zázemí p edev-ím v jeho bezprost ední blízkosti, konkrétn na jihozápad okresu Pardubice a poté p edev-ím na severu tohoto okresu. Zde je nutné zmínit, fle v bezprost ední blízkosti práv severních hranic sledovaného území se také nachází krajské m sto Hradec Králové, které má na tento vývoj také silný vliv.

Obr. 10: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Plze mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

M sto Plze pat í mezi eská m sta, která jsou t mito aktuálními demografickými a socio-ekonomickými procesy nejsiln ji ovlivn na. P edev-ím po roce 2001 afl do konce sledovaného období m fleme vid t v jeho zázemí velice siln í r st po tu obyvatel, nutné je v-ak zmínit fle v posledním období dochází k silnému nár stu v samotném krajském m st , což by mohlo poukazovat na oslabování suburbaniza ních proces a pomalý návrat obyvatelstva do m sta.

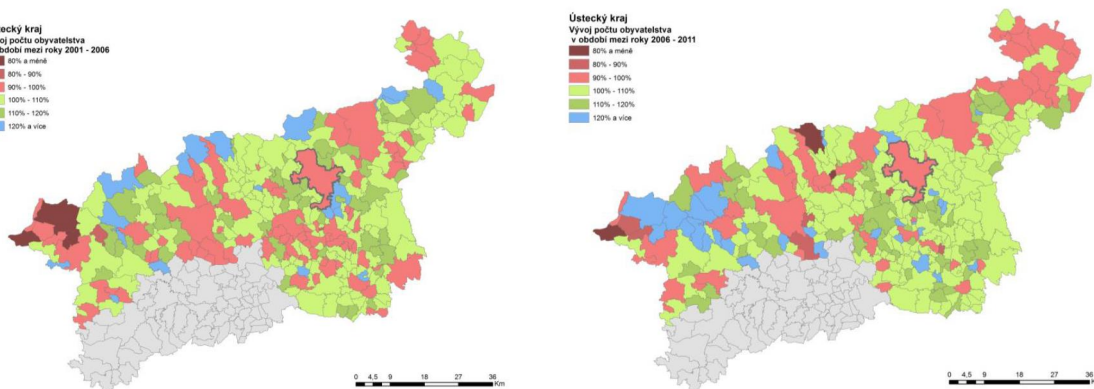
Obr. 11: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Praha mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

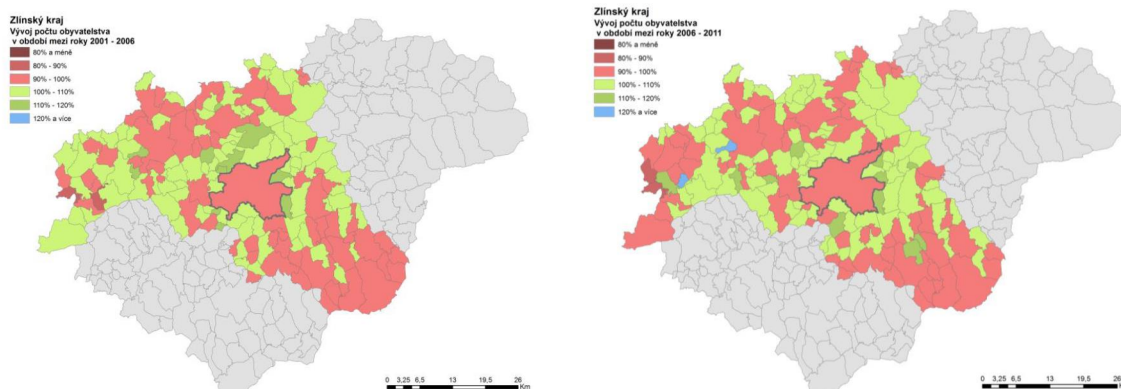
Praha je zdaleka nejlidnat j-ím a také nejrozvinut j-ím m stem eské republiky a jak je mofné vid t na datech, je také m stem s daleka nejrozvinut j-ím suburbánním zázemím, které se svým rozsahem a intenzitou m fle jako na-e jediné m sto srovnávat s mírou suburbanizace v metropolích západní Evropy a Severní Ameriky.

Obr. 12: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Ústí nad Labem mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

Ve vymezené oblasti se ve v-ech sledovaných obdobích sice nachází rychle rostoucí obce, nedochází zde v-ak k tradi ní koncentraci t chto obcí v bezprost ední blízkosti sledovaného m sta, je tak velmi obtížné i afl nemožné ur it, zda-li je r st v t chto obcích ovlivn n p edpokládanými procesy probíhajícími ve m st Ústí nad Labem a ne procesy z jiných velkých m st v této oblasti.

Obr. 13: Vývoj po tu obyvatel v zázemí m sta Zlín mezi roky 2001-2006 (vlevo) a 2006-2011

Zdroj: ve ejná databáze eského statistického ú adu, vlastní zpracování

V p ípad m sta Zlín není možné, za pomoci dat poufitych po ú ely této práce, vymezení jednozna ného zázemí.

Záv r

První náznaky suburbaniza ních proces v zázemí velkých m st, se u nás za aly projevovat afl po roce 1989, kdy u nás do-lo k rozsáhlým společenským, ekonomickým a politickým zm nám. Jak se ov-em ukázalo ze zpracovávaných dat, tak se tyto zm ny ve v t-in p ípadu projevily afl v období mezi roky 2001 afl 2006 i pozd ji, kdy m fleme u na-ích krajských m st pozorovat pesun obyvatelstva do jejich zázemí. Nejvíce patrný je tento trend u velkých m st jakými jsou například Brno i Plze , kde je možné sledovat postupný pesun obyvatel do obcí v bezprost ední blízkosti t chto m st. Postupem asu se tyto šr stové oblastiõ roz-i ují do v t-ích vzdáleností od jádra. Nejviditeln j-í je tento jev v okolí Prahy, kde dochází k opravdu masové migraci obyvatelstva, která m fle být srovnávána se situací v zázemí západoevropských i severoamerických metropolí. Naopak u men-ích krajských m st, jakým je například Zlín i Jihlava, dochází k pesunu jejich obyvatelstva na venkov pouze ve velmi malé mí e. Jejich suburbánní zázemí je tak velmi malé a v t-inou sestává pouze z n kolika obcí. Zajímavé jsou také projevy suburbaniza ního procesu v zázemí m sta Ústí nad Labem. Tam nedochází k tradi ní koncentraci šr stovýchõ obcí v jeho bezprost ední blízkosti, ale naopak zde dochází k tvorb suburbánního zázemí na plo-e tém celého Ústeckého kraje. Dokonce je zde možné pozorovat propojení s podobn formovaným zázemím m sta Karlovy Vary. Tento jev m fle být vysv tlen existencí velkého po tu rozsáhlej-ích m st, je-li se mohou navzájem ovliv ovat. Dal-ím možným faktorem je geografické struktura oblasti, která t í-tí celistvost suburbánního zázemí zkoumaných krajských m st.

Literatura

- [1] HÜBELOVÁ, D., (2013). Human capital as a one of the key development factor. In *16th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita. pp. 72-78. ISBN 978-80-210-6257-3. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-8.
- [2] MINA ÍK, B. (2008). *Statistika I Popisná statistika - druhá ást*. Brno: Mendelova zem d lská a lesnická univerzita. ISBN 978-80-7375-152-4.
- [3] OU EDNÍ EK, M., TEMELOVÁ, J. (2008). *Sou asná eská suburbanizace a její d sledky*. Praha: Ministerstvo vnitra eské republiky. [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/soucasna-ceska-suburbanizace-a-jeji-dusledky.aspx>>
- [4] PERLÍN, R. (2013). Vymezení venkova. In *Seminá Výzkumného centra RURAL*. Praha: Univerzita Karlova. [online]. [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <<http://geography.cz/wp-content/uploads/2013/02/Perl%C3%ADn-vymezeni%C3%AD-venkova-pro-pot%C5%99eby-PRV.pdf>>